

DOI 10.36074/logos-21.07.2023.07

СПІВМІРНИСТЬ ІДЕОЛОГІЇ ТА КУЛЬТУРИ В КОНТЕКСТІ ФОРМУВАННЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ ЗІ ЗБЕРЕЖЕННЯ ОБ'ЄКТІВ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ В УМОВАХ ТРАНСФОРМАЦІЇ СУСПІЛЬСТВА

ORCID ID: 0000-0003-2838-9022

Менська Олена Анатоліївна
кандидат юридичних наук,
магістр публічного управління та адміністрування

УКРАЇНА

Авторкою поточної праці вже висловлювалася тверда переконаність, що процес творення новітньої політико-ідеологічної реальності зможе чимшвидше реалізуватися після оновлення відповідного законодавства, котре не тільки оформить державну політику зі збереження й популяризації національно-культурної пам'яті та задасть легітимну рамку цьому процесу, але й забезпечить подальше творення соборної Незалежної України з абсолютно українською ідентичністю. Тому наше завдання зробити все, аби справжні цінності суспільства почали пробиватись крізь запону фальшивих ідей, чужинницької ідеологічної гегемонії, пишного славослів'я на честь виплеканих непотрібною для вже суверенної Незалежної України доктриною, героїв та їхніх подвигів. І ці міркування лише посилюються [1].

Попри вказане, питання співмірності ідеології та культури в контексті формування державної культурної політики України в трансформаційних умовах суспільства є ледь означеним у сучасному науковому просторі, проте яскраво підсвічене жахливими подіями нашого часу. Вчені, котрі займалися теоретизуваннями безвідносно до проблеми, порушеної у темі поточної праці, і погляди яких висвітлювалися у науковому просторі, формують лише загальне бачення проблеми, не визначаючи нові парадигми для її вирішення. Особливе значення можуть мати студії, де проблема збереження культурного надбання осягається з позицій правничих наук, що дає змогу глибше зрозуміти сутність механізмів державного управління у цих питаннях, а попередній науковий досвід й дослідницькі здобутки різних наук дають змогу фундаментальніше та різносторонньо осягнути означене нами питання.

Переламний етап історії нашої країни, невтішні реалії й спалах національної катастрофи, хоча ще і не зовсім збагненої глибини, вже зараз змушує авторку перейматися питанням співмірності ідеології та культури в контексті формування державної політики зі збереження об'єктів вітчизняної культурної спадщини в трансформаційних умовах суспільства.

Пам'ятки культурної спадщини, в архітектурі яких присутній адресат – нащадки, дає підстави трактувати їх автентичність як послання про сповнену перипетій історію, яка не могла б засвідчити іншого смислу, аніж демонстрації зрізу часу, з його героями та антагоністами. Упродовж історії людства численні суспільства знаходили шлях для мирного й справедливого застосування цього капіталу. Однак з плином часу об'єкти культурної спадщини опинилися заручниками певних ідеологічних протистоянь. Почасти це пов'язано із тим, що сучасникам досить складно оцінити характер їхньої цінності та значення поза баченням у таких об'єктах символів певної монументальної пропаганди,

результатом чого стало повсякчасне скоєння актів вандалізму над монументами вікопам'ятних постатей минулих епох, як акт очищення власної історії від засилля такої спадщини. В політичному обрамленні ідеології така доля спіткала багато пам'яток радянщини, яким так і не вдалося сугерувати позитивне враження від них та їхню роль в українській історії, котра була, є і залишається частиною всесвітньої історії (адже історія української культурної спадщини прямо кореспондує з долею європейської культури, з її розквітом).

Поміж тим, що не вбачається можливим кардинально-швидко дати однозначну і єдино правильну відповідь на питання збереження монументальних пам'яток, які за своєю суттю створювалися для насадження відповідної ідеології, на погляд авторки, потрібно враховувати, що все ж таки переважна більшість таких об'єктів не має тієї історичної цінності, яку потрібно пам'ятати й возвеличувати, а досі лишаяються віддзеркаленням індоктринації відповідної доби, подій та дат, що використовувалися для пропагування ідеології комунізму, тоталітарного режиму, радянської тоталітарної політики та російської імперськості, а тому, на переконання авторки, повинні бути ідеологічно утилізовані не тільки у свідомості українців, але й з публічного простору України. Й у цьому напрямі вже здійснюються рішучі кроки до формування державної політики та активна законотворча діяльність. Так, у Стратегії національно-патріотичного виховання, затвердженій Указом Президента України від 18 травня 2019 року № 286/2019, постульовано, що урахування потреб і викликів, які стоять перед суспільством, актуалізовує потребу у подоланні імперсько-тоталітарних рудиментів у суспільній свідомості, зумовлених русифікацією, нищенням української духовно-культурної спадщини та історичної пам'яті розбіжностей в уявленнях про історичне минуле, зокрема про тоталітарну добу, голодомори і політичні репресії [2].

Це положення суголосне з метою ініціювання актуальної законодавчої бази, спрямованої на подолання вищезазначених потреб. Зокрема, для розв'язання питань, пов'язаних із визначенням на рівні закону неонацистського характеру як політичного режиму росії, так і символіки, яка нею використовується для індикації виправдання та підтримки війни, в Україні було прийнято відповідний Закон від 22 травня 2022 року № 2265-IX «Про заборону пропаганди російського нацистського тоталітарного режиму, збройної агресії Російської Федерації як держави-терориста проти України, символіки воєнного вторгнення російського нацистського тоталітарного режиму в Україну» [3].

Зазначимо, що українські простори всіх населених пунктів нині засмічені надлишком монументального радянського історичного спадку, який по своїй суті залишається репрезентантом не тільки советської ідеології, але й російської імперськості. Відповідно для вилучення пам'яток культурної спадщини з Державного реєстру нерухомих пам'яток України, які є символом не тільки російської імперської та радянської тоталітарної політики, а й ідеології було прийнято Закон «Про внесення змін до деяких законів України щодо особливостей формування Державного реєстру нерухомих пам'яток України» від 3 травня 2023 року № 3097-IX [4].

Як зазначають ініціатори проекту Закону «Про подальшу деколонізацію, деокупацію та суверенізацію культурного простору України» (реєстр. № 7721-1 від 14.09.2022), з початком війни РФ проти України маркером антиукраїнської окупаційної політики ворога на захоплених територіях стало зросійщення публічного простору, відновлення радянської топоніміки, встановлення пам'ятників комуністичним діячам. Після звільнення цієї частини України

постане завдання деокупації місцевого культурного ландшафту через його реінтеграцію до загальноукраїнського культурного і символічного простору. Тож для мети створення правових основ деколонізації, деокупації та суверенізації українського культурного простору України, зокрема, шляхом задоволення їх культурних потреб, що охоплює, окрім іншого й ринок культурних благ, а також культурно-мистецьке середовище, й було подано вказаний проєкт [5].

Поширення державою-окупантом насадження ідей власного націоналізму в основу вітчизняної державної ідеології через пропаганду концепції «руського міра», змусило вітчизняних правотворців відреагувати належним чином. Назагал варто особливо зауважити, що сплеск законотворчої діяльності, спрямований на подолання пропаганди «руського міра» вражає своєю чисельністю. Так, завданням проєкту Закону України «Про внесення змін до деяких Законів України щодо засудження ідеології «руського міра» (реєстр. № 5258 від 17.03.2021) є заборона пропаганди ідеології «руського міра», яка впродовж декількох століть є ідеологічним супроводженням політики Росії по «збиранню земель», підкоренню народів, намаганням відродити СРСР, утвердженню імперських амбіцій, декларуванню себе не регіональною, а світовою наддержавою [6]. Такі самі цілі і завдання ставили автори проєкту Закону про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо встановлення кримінальної відповідальності за пропаганду ідеології «руського міра» (реєстр. № 5259 від 17.03.2021) [7].

І оскільки розуміючи, що рашизм як новий різновид тоталітарної ідеології та практик, які лежать в основі режиму, сформованого у російській федерації під керівництвом президента в. путіна, який ґрунтуються на традиціях російського шовінізму й імперіалізму, практиках комуністичного режиму СРСР та націонал-соціалізму (нацизму), Заявою Верховної Ради України «Про використання політичним режимом російської федерації ідеології рашизму, засудження засад і практик рашизму як тоталітарних і людиноненависницьких», затвердженої Постановою Верховної Ради України від 2 травня 2023 року № 3078-IX, засуджує рашизм як ідеологію і практики, що лежать в основі державної політики російської федерації [8].

Отже, неважко помітити, що енергійно розробляються самостійні законодавчі кейси щодо питань, які стосуються не тільки питань схоронності вітчизняного культурного надбання, а й ті, що спрямовані на утвердження нових орієнтирів у пам'яткоохоронній сфері із формуванням нової ідеології у захисті українського культурного надбання.

Цим досить обнадійливо ілюструється красномовний факт: влада розпочала політичний процес, відповідно до якого рухає національну культурну ідеологію вже Незалежної України якнайдалі як від радянської концепції, комуністичної тоталітарної спадщини, так і монументальної спадщини, яка пропагує й символізує державу-окупанта та її імперськість.

Список використаних джерел:

- [1] Менська О.А. Державна політика національно-культурної пам'яті України в процесах декомунізації, дерадянської та дерусифікації в умовах нової реальності. *Science of XXI century: development, main theories and achievements: collection of scientific papers «SCIENTIA» with Proceedings of the IV International Scientific and Theoretical Conference.* (с. 62-65). June 30, 2023, Helsinki, Republic of Finland: European Scientific Platform.
- [2] Про Стратегію національно-патріотичного виховання (Указ Президента України). № 286/2019. (2019). Вилучено з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/286/2019?find=1&text=%D0%BA%D1%83%D0%BB%D1%8C%D1%82%D1%83%D1%80#Text>

- [3] *Про заборону пропаганди російського нацистського тоталітарного режиму, збройної агресії Російської Федерації як держави-терориста проти України, символіки воєнного вторгнення російського нацистського тоталітарного режиму в Україну* (Закон України). № 2265-IX. (2022). Вилучено з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2265-20#Text>
 - [4] *Про внесення змін до деяких законів України щодо особливостей формування Державного реєстру нерухомих пам'яток України* (Закон України). № 3097-IX. (2023). Вилучено з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3097-20#Text>
 - [5] *Про подальшу деколонізацію, деокупацію та суверенізацію культурного простору України* (проект Закону України). №7721-1. (2022). Вилучено з <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/40452>
 - [6] *Про внесення змін до деяких законів України щодо засудження ідеології «руського міра»* (проект Закону України) № 5258. (2021). Вилучено з <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/25991>
 - [7] *Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо встановлення кримінальної відповідальності за пропаганду ідеології «руського міра»* (проект Закону України). № 5259. (2021). Вилучено з <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/25992>
 - [8] *Про Заяву Верховної Ради України «Про використання політичним режимом російської федерації ідеології рашизму, засудження засад і практик рашизму як тоталітарних і людиноненависницьких»* (Постанова Верховної Ради України). № 3078-IX. (2023). Вилучено з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3078-IX#Text>
-